

običaji i obredi, mise i molitve, hodočašća, samo su neke od problematskih tema koje se, tragom arhivskoga gradiva, jasno razaznaju iz ove knjige.

Sveukupno možemo kazati da je autorica, dr. sc. Zrinka Novak, uspješno pretočila doktorsku disertaciju u izvrsno monografsko djelo koje je bez ikakve dvojbe prevrijedan prinos crkvenoj i društvenoj povijesti Raba, ali i širega područja istočnojadranske obale.

Lovorka Čoralić

Nicholas SPENCER, *Magisteria. The Entangled Histories of Science and Religion*, Oneworld Publications, London, 2024., xii + 467 str.

Autor je predstavljen u biografskoj crtici na kraju knjige (nenumirana stranica nakon str. 467) kao viši suradnik u “Theosu” (sa sjedištem u Ujedinjenom Kraljevstvu), koji se opisuje ovim riječima: “Vjerujemo da je vjera, a kršćanstvo posebno, snaga dobra u društvu. Iako se naši javni narativi usredotočuju na male (ali vrlo stvarne) primjere vjere kao problema, naša polazna točka jest da su vjerske zajednice, i mudrost koja je u njima utjelovljena, prijatelji, a ne neprijatelji – darovi, a ne prijetnje” (<https://www.theosthinktank.co.uk/about/who-we-are>). Nadalje, suradnik je Međunarodnog društva za znanost i religiju te gostujući istraživački suradnik na Sveučilištu u Londonu (Goldsmiths). Ovo svoje djelo autor je posvetio Johnu Hedleyju Brookeu, kako sam navodi, “uzoru učeno-sti, erudicije, velikodušnosti i prijateljstva”. Misao kojom autor započinje djelo preuzeta je iz *Misli* Blaisea Pascala (radi se o djelomično citatu misli br. 418, premda to autor ne navodi): “Opasno je čovjeku odveć jasno pokazati koliko nalikuje zvijeri, bez da mu se istodobno pokaže njegovu veličinu. Također je opasno pokazati mu odveć jasnu viziju njegove veličine bez njegove niskosti. Još je opasnije ostaviti ga u neznanju o oboma”. Knjiga se sastoji od četiriju velikih dijelova, a svaki od njih se, pak, sastoji od niza poglavlja; njih ukupno 19. Prvom dijelu prethodi sadržajno bogat “Introduction: The Nature of the Beast” (1–11), koji je podijeljen na četiri manja dijela: “The story of a story” (1–3), “Developing and destroying a myth” (3–6), “What is a human, and who gets to say?” (6–9), “Entanglement” (9–11). Autor nas tim uvodom upoznaje i sa svojom metodom (gotovo filmskog karaktera) jer odlazi u prošlost, klasičnu Grčku i Rim te kulture s kojima su oni bili u doticaju i živoj razmjeni, da bi se kasnije usmjerio na određene znakovite slučajeve tijekom povijesti Zapada (jer islamu i judaizmu posvećuje zasebna poglavlja unutar prvog dijela knjige), koje potom podvrgava povijesnoj analizi i novoj interpretaciji, nastojeći ih razumjeti u složenosti povijesnih zbivanja, a ne okvirima pojednostavljenog tumačenja odnosa znanosti i religije, onako kako je to običaj na Zapadu od 19. stoljeća i objavljivanja knjige Johna Williama Drapera *History of the Conflict Between Religion and Science* 1874. godine (nota bene: to djelo nije prevedeno na hrvatski jezik).

Prvi dio knjige naslovljen je “Science and Religion Before Science and Religion” (15–102) te nas u njemu autor upoznaje sa suvremenom čovjeku dalekim razdobljem u kojem je upotreba pojmova religije i znanosti posvema drukčija od one suvremene, tj. pojmovi su ostali,

ali je njihov sadržaj bitno izmijenjen tijekom tisućljeća. Stoga autor naglašava važnost susreta s pojedinačnim događajima i razdobljima da se ne bi donosilo paušalne zaključke i time formirala kriva mišljenja, poput onoga da između religije i znanosti traje nekakav vječni rat. Ono što će čitatelju zasigurno biti zanimljivo je činjenica da autor promatra odnos znanosti, islama i judaizma kao paralelnih stvarnosti, dočim s obzirom na kršćanstvo autor stavlja znanstvenu misao unutar okvira dotičnoga. Poglavlja unutar tog dijela su redom: “The Nature of Natural Philosophy: Science and Religion” (15–29), “A Fragile Brilliance: Science and Islam” (31–47), “Ambiguous and Argumentative: Science and Judaism” (49–62), “Science in Christendom” (65–83) i zadnji: “1543 and All That” (85–102).

Drugi dio nosi naslov “Genesis” (105–205), a njegova poglavlja su: “Galileo Galilei” (105–129), “The Many Births of Science” (131–152), “The Perils of Perfect Harmony” (155–179) te “Mechanising the Soul” (181–205). Razvidno je iz naslova poglavlja da se autor ovdje usmjerava na razdoblje nakon Kopernika i njegovih istraživanja te se, započevajući slavnim slučajem Galilei, upušta u prikaz složenih ekonomskih, političkih, crkvenih, teoloških i znanstvenih okolnosti koje određuju život Europe tijekom dvaju stoljeća burnih sukoba, ali i velikog razvoja misli (17. i 18. stoljeća). Autor nas je u tom smislu već u uvodu upoznao s činjenicom da je tek 2018. godine Salvatore Ricciano “naišao na izvorno, ali navodno izgubljeno, pismo koje je Galileo bio napisao” (4), podsjećajući nas da se povijesne spoznaje uvijek produbljuju i proširuju te ruše mnoge popularne “mitove”.

Čitav treći dio knjige, naslovljen “Exodus” (209–313), posvećen je 19. stoljeću i razvitku mita o trajnom sukobu između znanosti i religije. Njegova poglavlja su: “About Time” (209–233), “The Balance” (235–260), “Globalisation” (263–287), “Peace and War” (289–313). Autor vješto povezuje imperijalizam s prekoračenjima granica od strane znanstvenika koji će, u jednom dijelu, dovesti do razvoja eugenike.

Posljednji dio knjige nosi naslov “The Ongoing, Entangled Histories of Science and Religion” (317–418), a poglavlja su redom: “The Trial of the Century” (317–333), “Entangled and Uncertain” (335–351), “Infantile Delusions” (353–367), “Storming the Heavens” (369–383), “Irreducibly Complex” (385–399) i “Artificial Anxieties” (401–418). Autor se ovdje posvetio 20. i 21. stoljeću, tj. povezo je prošlost sa sadašnjošću i otvorio neka pitanja za buduće naraštaje. Posebno se zadržao na odveć pojednostavljenim i jednostranim interpretacijama ljudske osobe ističući da se “magisteria” (dosl. učiteljstva) religije i znanosti tijekom povijesti nalaze u dinamizmu, koji je, služeći se mišlju iz uvoda, “endlessly and fascinatingly entangled” (11)

Knjiga završava bilješkama, “Notes” (419–446), potom dijelom s naslovima za daljnje čitanje “Further Reading” (447–450) s ukupno 63 bibliografske jedinice na koje se nadovezuju zahvale u kratkom dijelu “Acknowledgements” (451) te brižno uređenim kazalom pojmova “Index” (453–467).

Vatroslav Siketić